

Beş Risale, Niyâzî-i Mısrî, haz. Oğuzhan Dönmez (İstanbul: Büyüyen Ay, 2022), 176 sayfa, ISBN 9786257608794**Sümeyye GÜLDENOĞLU**

Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Konya, Türkiye

*PhD Candidate, Necmettin Erbakan University, Institute of Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences, Konya, Türkiye*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0763-0008> | ROD ID: <https://ror.org/013s3zh21>
s.guldenoglu@hotmail.com**Makale Bilgileri****Öz****Makale Geçmişi****Geliş:** 13.09.2023**Kabul:** 21.12.2023**Yayın:** 30.06.2024**Anahtar Kelimeler:**Tasavvuf,
Niyâzî-i Mısrî,
Halvetiyye,
Vahdet-i Vücûd,
Risâle.

Niyâzî-i Mısrî İbn Arabî, Mevlânâ ve Yûnus Emre düşüncesini bünyesinde harmanlayarak temsil eden 17. yüzyılın en önemli mutasavvıf şairlerindedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemi sayılabilecek bir yüzyılda yaşamıştır. Açık sözlülüğü ve hareketli yapısıyla kendisini yaşadığı dönemdeki birçok dini ve siyasi tartışmanın ortasında bularak hayatının büyük bir bölümünü göz hapsi ve sürgünlerde geçirmiş ve ikinci defa sürgün edildiği Limni adasında 1105/1694 yılında vefat etmiştir. Niyâzî-i Mısrî Halvetiyye'nin Mısrîyye kolunun kurucusu olmakla birlikte yetiştirdiği pek çok halifeyle tasavvuf tarihine ve telif etmiş olduğu eserleriyle tasavvuf literatürüne önemli katkılarda bulunmuştur. Bu çalışmada şu ana kadar otuzdan fazla eseri olduğu ifade edilen Mısrî'nin Türkçe kaleme aldığı beş risâlesini içeren Niyâzî-i Mısrî: Beş Risale adlı kitap tanıtılmaktadır.

Beş Risale, Niyazi-i Mısrî, ed. Oğuzhan Dönmez (İstanbul: Büyüyen Ay, 2022), 176 page, ISBN 9786257608794**Article Info****Abstract****Article History****Received:** 13.09.2023**Accepted:** 21.12.2023**Published:** 30.06.2024**Keywords:**Sufism,
Niyazi-i Mısrî,
Khalwatiya,
Vahdet-i Vücûd,
Risala.

Niyazi-i Mısrî is one of the most important Sufi poets of the 17th century, representing Ibn Arabi, Mevlana and Yunus Emre by harmonizing their ideas. He lived in a century that could be considered the Period of Recession of the Ottoman Empire. Due to his candor and dynamic nature, he found himself in the middle of many religious and political debates during his period and spent most of his life in detention and exile. He died in 1105/1694 on the isle of Lemnos, where he was exiled for the second time. Being the founder of the Misriyya branch of the Khalwatiya Niyazi-i Mısrî, he significantly contributed to the history of Sufism and Sufi literature thorough the many khalifs he educated and with his works. This study introduces the book titled Niyazi-i Mısrî: Beş Risale, containing five epistles written in Turkish by Mısrî, who wrote over thirty works.

Atıf/Citation: Güldenoğlu, Sümeyye. "Beş Risale, Niyâzî-i Mısrî, Haz. Oğuzhan Dönmez (İstanbul: Büyüyen Ay, 2022), 176 sayfa, ISBN 9786257608794". *Akif* 54/1 (2024), 183-190. <https://doi.org/10.51121/akif.2024.62>

"This article is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License** (CC BY-NC 4.0)" / Bu makale, **Atıf-GayriTicari (CC BY-NC 4.0) Uluslararası Lisansı** altında lisanslanmıştır."

Giriş

Bir beytinde: Tâliimi yokladım mihnet evinde buldum / Anın için yürürüm her dem melâl içinde, diyen Niyâzî-i Mısrî 17. yüzyılda devletin gerileme dönemine girmesinin sosyo-psikolojik yansımalarını yakından görerek halkın sorunlarının ve adalet arayışının sözcüsü, devletle vahdet-i vücûd görüşünü benimseyen Melâmiler arasındaki ilişkilerin en sert noktaya ulaştığı dönemde, İbn Arâbî'nin önde giden savunucusu olmuştur (Kara, 2018, 35). Dolayısıyla hayatı boyunca pek çok dini ve siyasi olaya karışarak oldukça hareketli bir ömür sürmüş defalarca zehirlenmiş, sürgün edilmiş, eziyetlere maruz kalmış ve sonunda 1694 yılında 78 yaşındayken sürgüne gönderildiği Limni'de vefat etmiştir.

Yaşadığı dönemde değeri anlaşılmamış olan Niyâzî-i Mısrî, başta bir tarikat ilmihali olarak görülmüş *Divân*'ı olmak üzere tasavvufî hakikatleri en özlü şekilde ifade ettiği Arapça ve Türkçe pek çok eser telif etmiştir (Tatçı, 2014, 131). Çalışmamızda Niyâzî-i Mısrî'nin Türkçe olarak telif ettiği beş risâlesini içeren *Niyâzî-i Mısrî: Beş Risale* adlı kitap tanıtılmaktadır.

Oğuzhan Dönmez'in hazırladığı *Niyâzî-i Mısrî Beş Risale: Sorulara Cevaplar, Âfâk ve Enfüsün Karşılaştırılması, Sülûknâme, İmam Hüseyin'in Muhterem Kızlarının Yüce Asitâne'yi (İstanbul) Şereflelendirmeleri, Üç Harf, İki Nokta* adlı risâlelerini ihtiva eden bu çalışma, 2022 yılında Büyüyen Ay tarafından yayınlanmıştır. 174 sayfadan oluşan kitap Niyâzî-i Mısrî ve Oğuzhan Dönmez'in hayatından bahseden kısa bir bölüm, takdim, beş risâle ve kaynakçadan oluşmaktadır.

Takdim kısmında yayına hazırlanan risâlelerin tek bir kitap halinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı No. O. E. 1190-3'te kayıtlı bulunduğu bildirilmektedir. Bu kısımda ayrıca risâleler başlıkları verilerek kısaca tanıtılmakta ve yayına hazırlanmalarında izlenen yöntem açıklanmaktadır. Takdim kısmı, bu çalışmanın Niyâzî-i Mısrî gibi etkili bir gönül insanının çevrilmemiş olan eserlerinin de çevrilmesine bir adım olması temenni edilerek yayında emeği geçenlere sunulan teşekkürle son bulmaktadır (s. 7-9).

1. Risâle: Sorulara Cevaplar

Özgün metinde risâlenin tam adı yoktur. Burada sadece *Hâzâ Risâle-i Şerîf-i Hazret-i Muhammed Mısrî Kudûse Sırrahû* başlığı mevcuttur. Ancak risâlenin muhtevsından bu risâlenin Niyâzî-i Mısrî'nin en çok okunan risâlelerinden, *Risâle-i es'ile ve ecvibe-i mutasavvifâne* olduğu anlaşılmaktadır. Kütüphanelerde şu ana kadar elliden fazla nüshası bulunmuş olan risâle birçok kişi tarafından hazırlanarak yayınlanmıştır (Aşkar, 2004, 158).

Risâlede tasavvuf ve sûfiler hakkında sorulan on yedi soruya cevap verilmektedir. Tanıtığımız kitapta verilen özgün metinde eserin sebep-i telifi bulunmamakta, besmele hamdele ve salveleden sonra risâle başlamaktadır. Ancak birçok nüshası olduğunu belirttiğimiz bu risâlenin diğer nüshalarında bir sebep-i telif bölümü olduğu anlaşılmaktadır. Bu kısımda Mısrî tasavvuf ehlinin bazı sözlerinin ehil olmayanlar tarafından yanlış anlaşılacak bir kısmın tasavvuf ehlini sapık mezheplerle aynı sınıfa dahil ettiklerini, tasavvuf ehli geçinen bir kısmının da meseleyi yanlış anlaması sonucu dalâlete sürüklendiğini belirterek bu durumu bertaraf etmek için risâleyi kaleme aldığını söyler (Aşkar, 2004, 158).

Risâlenin ilk beş sorusu tasavvufun başlangıç ve sonunun ne olduğu suâli ile başlar ve bu minval üzere sûfiler ile avam arasındaki farkın sorulup cevaplanmasıyla devam eder.

Tasavvufun başlangıcı nedir sorusuna, imanın altı esasını dil ile ikrar ve kalp ile tasdikdir şeklinde cevap veren Mısırî, tasavvufun sonu nedir sorusuna, Cüneyd-i Bağdâdî'nin verdiği cevaba iktibasta bulunarak "evvelidir" yani imanın altı esasını dil ile ikrar ve kalp ile tasdik etmektir, şeklinde cevaplar. Sûfiler ile avam arasındaki fark imanın altı esasına olan taklîdi ve tahkîki iman açısından cevaplanır ve bu kısımda taklîdi ve tahkîki imanın ne olduğu ve tahkîki imana ulaşanların durumları hakkında yaptığı açıklamalarla risâle devam eder (s. 12-20).

Risâlenin altı ila dokuzuncu soruları sûfilerin mezhepleri hakkındaki soru ve cevapları içermektedir. Buna göre sûfilerin çoğunun İslam akâidi üzere Ebû Mansûr Maturîdî mezhebinden oldukları ve amelde bulunduğu bölgenin halkına göre dört mezhepten birisi olduğu, bu bölgeler tek tek sayılarak açıklanmaktadır. Mısırî'nin burada özellikle sûfilerin mezhepler hakkındaki; sûfilerden bir kimsenin keramet sahibi bir velî dahi olsa, bu imamların en aşağısının mertebesini bulamayacağı, hangi makama ulaşırsa ulaşsın, bu imamları taklit etme ihtiyacından kurtulamayacağı yönünde olan itikatlarını önemle vurgular (s. 20-26).

Sekizinci soruda sûfilerin genellikle kasidelerinde geçen ve onların tenâsühî (reenkarnasyon) mezhebinden olduklarını düşündüren bazen bulut olurum, bazen yağmur, bazen bitki olurum bazen hayvan gibi ifadelerin hakikatinin ne olduğu sorulmaktadır. Mısırî bu soruyu bir hadis ve bir âyet ışığında, nefis mertebelerine de değinerek izah etmekte ve reenkarnasyon inancına sahip olanlarla sûfilerin bu sözleri arasındaki farkları açıklamaktadır (s. 28-36).

Onuncu soruda sûfilerin şeriatla haram olan şarap, şarap kadehi, kadehi veren sevgili, sevgilinin saçı, yanağı gibi şeyleri övmelerinin ve yüzdeki hatları Kur'an'a benzetmelerinin ne anlama geldiği sorulmaktadır. Mısırî bu kısımda sûfilerin taklîdi imandan tahkîki imana geçtikleri gibi eşyanın da zâhirinden bâtınına sefer ederek onun hakikatine ulaştıklarını, dolayısıyla onların bu sözlerinin genel itibariyle mânâ âlemi ile alakalı olduğunu bildirdikten sonra şarap, meyhâne, kadeh, sevgili, zülûf ve yanak ifadeleriyle yüz hatlarının Kur'an'a benzetilmesinin tasavvufî açıdan ne anlamlara geldiğini açıklamaktadır (s. 36-42).

On birinci soruda sûfilerin Allah'ı gördüklerini söyledikleri belirtilerek bu sözün dünyada peygamberlerden başkası için mümkün olup olmadığı sorulmaktadır. Mısırî bu hususun peygamberlerden başkası için mümkün olmadığını, burada sûfilerin biz Allah'ı biliyoruz ve eserlerinin kudretini görüyoruz demek istediklerini söyler. Bunun üzerine on ikinci soruda "Bir şeyin izini, emaresini görmek kendini görmek demek olur." sözünün doğru olup olmadığı sorulur. Mısırî'nin bu sözün doğru olduğunu örneklerle açıklaması üzerine on üçüncü soruda, "Allah'ı görmek O'nun kudretinin eserlerini görmek ise onu herkes görür, ancak sûfiler onu bizzat biz görürüz derler ve diğerlerinin görüşünü reddeder." denilmesi üzerine Mısırî bu kısımda görmenin bilmekle olabileceğini bir örnekle açıklamaktadır (s. 42-46).

On dördüncü soruda sûfilerin "Biz ne cehemmenden korkarız ne de cennet isteriz." sözünün küfür olduğu söylenir. Mısırî bu sözdeki küfrün cehennemden korkmayıp cenneti beğenmemek yönünde olduğunu belirtir ve sûfilerin böyle demekle ne kastettiklerini Tevbe suresinin 111. âyetiyle delillendirerek açıklar (s. 46-50).

On beşinci sorunun Mısırî'ye hitaben: "Sen şeriat ve tarikat birbirine asla aykırı değildir, hakikatte şeriate aykırı inanacak bir şey yoktur dedin. Ancak sûfilerin arasında şeriat ehlinde sakladıkları sözleri vardır. Bunlar aykırı olmasaydı gizlerler miydi? şeklinde sorulması üzerine, Mısırî burada saklanan sözün şeriate değil insanların akıllarına aykırı olduğundan saklandığını, bu sözlerin anlaşılmasının ve fark edilmesinin büyük dikkat

gerektirdiğini, yani bu tür sözleri herkesin anlayamadığını “İnsanlara anlayışları ölçüsünde konuşun” hadisiyle cevaplamaktadır (s. 50-52).

Risâlenin son iki sorusu birbiriyle bağlantılıdır. Buna göre on altıncı soru, sûfilerin sahip olduğu bilgilere sahip olmayan, sadece şeriatın zâhiriyle amel edenlerin iman ve islâmının, sûfilerin iman ve islâmından eksik olup olmadığıyla alakalıdır. Mısrî bu soruyu böyle bir eksikliğin söz konusu olmadığını, çünkü iman ve islâmın parçalanma, bölünme, ziyadeleşme ve eksilme kabul etmeyen bir cevher olduğunu, yani cümle iman ehlinin imandan hisselerinin aynı olduğunu örneklerle açıklayarak cevaplar. Bu açıklama üzerine sorulan son soru ise, öyleyse neden insanların kimi peygamber kimi evliyâ kimi fâsık oluyor, yani bu farklılık neden ileri geliyor? şeklindedir. Mısrî bu soruya doğrudan “marifettendir” diye cevap vererek konuya örneklerle açıklık getirmektedir (s. 52-54).

2. Risâle: Âfâk ve Enfüsün Karşılaştırılması ve Kıyamet Alâmetleri

Risâlenin özgün metindeki adı: *Tatbîk-i âfâk ve enfüs eşrât-ı sâat li-hazret-i Mısrî*'dir. Mısrî, risâleye âfâk âleminde olan her şeyin enfüs âleminde de olduğunu, dolayısıyla Hz. Peygamberin âfâk âlemiyle ilgili bildirdiği Yecüc ve Mecüc, Deccâl, Dabbetü'l-arz, Hz. İsâ'nın yere inmesi gibi kıyamet alâmetlerinin insanın iç âleminde de ortaya çıkacak âmetler olduğunu beyan ederek başlar. İnsanların maddi âlemde ortaya çıkacak alâmetleri beklemelerinden ziyade, kendi iç âlemlerinde zuhur eden alâmetlerle ilgilenmeleri gerektiğini vurgulayarak bu konuyu tamamen tasavvufî açıdan nefis ve akıl mertebeleriyle bağlantılı olarak yorumlar (s. 56).

3. Risâle: Sülûknâme

Halvetiyye tarikatında seyr ü sülûk esnasında zikredilen isimler, ilk olarak tarikatın kurucusu Ömer el-Halvetî tarafından yedi isim olarak belirtilmiştir (Gündüz, 1995, 185). Ancak Mısrîye kolu dahil Halvetiyye tarikatının bazı kollarında bu sayının on ikiye çıkarılmış olduğu görülmektedir. Kütüphanelerde oldukça fazla nüshası bulunan bu risâle, Mısrîye kolunda sülûk esnasında zikredilen on iki ismin şerhini ihtiva etmesi nedeniyle birçok defa yayınlanmıştır (Aşkar, 2004, 162).

Risâlenin adı özgün metinde: *Sülûknâme-i hazret-i Mısrî kuddise sırrahû* olarak geçmektedir. Niyâzî-i Mısrî seyr ü sülûklarında sâliklere yol göstermesi amacıyla bu risâlesinde kelime-i tevhîd ve lafz-ı celâlden sonra Allah Teâlâ'nın zatını ve yüceliğini tanıtan el-Aliyy el-Hayy, el-Hakk, el-Vâhid, el-Kayyûm, es-Samed, el-Ehad, el-Azîm ile kudretini ifade eden el-Kahhâr isminin ince mânâlarını açıklamıştır. Mısrî isimleri şerh ederken varlık mertebeleri, halk-ı cedîd, rubûbiyet, tecellilerin fiili ve bilkuvve halinde fikir ve düşünce ile zuhur etmesi gibi birçok mevzudan bahsetmiş ve bu sırlara ulaşmayı kolaylaştırmasını Allah Teâlâ'dan talep ederek bir şiiriyle risâleyi tamamlamıştır (s. 64-106).

4. Risâle: İmam Hüseyin (r.a.) Efendimiz Hazretlerinin Muhterem Kızları, Şanı Yüce İki Dünyanın Sultânı Allah Teâlâ'nın Hikmetiyle Yüce Asitâne'yi (İstanbul) Şereflendirmelerini Beyan Eden Mübarek Menkıbeleridir.

Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebu Bekir es-Süyûtî'nin (ö. 911/1505) avlusunda Hz. Hüseyin'in kızlarının medfûn olduğuna inanılan, Koca Mustafa Paşa Cami'nin şerefli konumu hakkında Arapça bir risâle yazdığı rivayet edilmektedir. Aslı henüz bulunamayan bu risâle ilk olarak bir Sinânî kolu dervişi olan Fenâî-i Halvetî tarafından manzum olarak tercüme edilmiştir (Uyar, 2009, 241-242). Dervişler arasında oldukça meşhur olduğu anlaşılan bu manzum tercümenin zamanla ehliyesiz kişilerin eline düşmesiyle nâkıs bir

metnin ortaya çıkmasından dolayı, yanlış anlamaların önüne geçmek için bu risâlenin manzum tercümesi mensur bir şekilde özetlenmiştir. Kütüphanelerde oldukça fazla nüshası bulunan bu mensur özetin biri de elimizdeki Mısır'ya ait olduğu düşünülen bu dördüncü risâledir. Risâlenin sonunda eserin 1095 yılının zikade ayının 4. günü nazımdan nesre tebdil edildiği belirtilmektedir.

Besmele, hamdele ve salvele ile başlayan risâlede, Hz. Hüseyin'in şehit edildiğinde haremde bulunan iki kızının Yezid'in emriyle Şam'a ve Şam'dan Mısır'a götürülmeleri anlatılmaktadır. Bu yolculuk esnasında Hz. Hüseyin'in kızları İspanyol korsanlarına esir düşerek önce İspanya'ya daha sonra İstanbul'a götürülmüşlerdir. Risâlede kızların İstanbul'da vefat ederek Zincirli Servi çevresine defnedildikleri belirtilmektedir. Menkıbeye göre hem İspanyol kralı hem de Bizans imparatoru Hz. Peygamberin torunlarına son derece saygılı davranmış, hatta İspanyol kralı Hz. Peygamberin torunlarına bu zulmü reva görmüş olmaları sebebiyle Yezit'in adamlarını idam ettirmiştir.

Risâlenin son bölümünde İspanyol kralı ve İstanbul tekfurunun Hristiyan olmalarına rağmen Hz. Peygamberin torunlarına bu kadar saygı duymalarına mukabil İslam davası iddiasında olup Hz. Muhammed'in ailesine bu denli ihanet eden Yezid hakkında geri durmanın, Müslümanlara yakışmayacağı belirtilerek Yezid'e lanet okumanın câiz olup olmadığı hakkında bir bahis açılmıştır. Buna göre İbn-i Vehbân (ö. 768/1367) ve İbn-i Şihne (ö. 921/1515) gibi bazı âlimlerin Yezid'e lanet okumayı vâcip derecesinde gördükleri, İmâm-ı Şafî'nin bu husustaki düşüncesi ve lanet kelimesinin Allah'ın razı olmadığı üç kelimedenden biri olduğu açıklanmaktadır. Sonuç olarak lanet sözünün anlamının "rahmetten uzak olsun" mânâsına geldiği, bundan dolayı Yezid'e lanet sözü söylenmeden "rahmetten uzak olsun" diye beddua etmenin câiz olduğu belirtilerek risâle tamamlanmaktadır (s. 108-144).

5. Risâle: Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr (k.s) Dedi ki: (Üç Harf, İki Nokta)

Bu risâle Mısırî'nin ilk olarak Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr'ın bir dördlüğünü şerh edip daha sonra kenz kelimesinin sırrından bahsettiği kısa, ancak oldukça yoğun bir risâledir. Risâle Ebû Sa'îd Ebû'l-Hayr'ın aşağıda verilen dördlüğü ile başlamaktadır:

Hûrâ be-nezzâre-i nigârem saf zed

Rıdvân ze-ta'accub kef-i hud ber-kef zed

Ân hâl-i siyeh ber-ân rûh mutraf zed

Abdâl ze-bîm çeng der-Mushaf zed

Mısırî bu şiirin mânâsının çok yüksek, ancak oldukça kapalı olduğunu belirterek öncelikle ilk mısradaki hûrâ ve nigâr kelimelerinin tasavvufî mânâda kazandıkları anlamları açıklayarak birinci mısranın mânâsını verir ve bu tertip üzere diğer mısraları da açıklar. Risâlede açıklanan her kelime birçok tasavvufî mevzuya temas etmesinden dolayı oldukça yoğun mânâlar barındırmaktadır (s. 146-158).

Şiirin şerhi tamamlandıktan sonra Mısırî, risâleye "Üç hurûf ve iki nokta cümle âlem ilmidir." diyerek kenz lafzını ve onunla bağlantılı olan ifadeleri açıklamaya başlar. Hazine mânâsına gelen kenz kelimesinden maksadın, *Küntü kenzen mahfiyyen* hadisi mûcibince Allah Teâlâ'nın Zât-ı ehadiyyeti olduğunu belirten Mısırî, bir şeye hazine denilebilmesi için nasıl ki malların toplamını içermesi gerekirse, kenz kelimesinin de aynı şekilde bütün ilâhî isim ve sıfatlarla birlikte, kün kelimesini de içerdiğini belirtir. Kenz kelimesinin sonundaki ze harfinin hayat, ilim, irâdet, kudret, semî', basar ve kalam olan yedi usûle karşılık

geldiğini açıklar. Sonuçta cümle âlemin ilmîni hâvi olan bu hazinenin tılsımı, kün emri ile açılmış ve yedi hakikatin ortaya çıkmasıyla isim ve sıfatlar hariçte zuhur etmiştir.

Mısrî bu risâlede, kenz kelimesindeki nûn harfi ve üzerindeki noktanın, besmelenin be'sindeki noktayla ve be'nin noktasının da kalp ile olan benzerliğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla burada anlatılmak istenen küntü kenz'den maksadın, insanın kendisi olduğudur. Çünkü nefsânî kuvveler içinde ilk beliren ve bir noktaya benzeyen kalp, tıpkı kenz kelimesinde anlatıldığı gibi isim ve sıfatlara mazhar olan bütün ilâhî sırların ve mertebelerin toplamını bünyesinde barındıran bir hazinedir (s. 160-172).

Sonuç

Aşk ve cezbe ağırlıklı bir meşrebe sahip olan Niyâzî-i Mısrî, ledünnî düşüncelerini açıkça ifade etmesi ve hiç çekinmeden dönemin siyasilerini sert bir dille eleştirmesiyle tasavvuf tarihinin en önemli ve en cesur simâlarından biri olarak kabul edilir. Her ne kadar defalarca sürgün edilerek, hakaret ve işkencelere maruz bırakılarak hakkında itibarsızlaştırma çalışmaları yapılmış olsa da insanların onun etrafında toplanması engellenememiştir. Bütün bu çektiği sıkıntılar neticesinde bedeninden başka hiçbir şeyi kalmadığını söyleyen Mısrî: "Mısrî'yi şimdiden sonra isteyip arayan, muhabbet ehli ise gönülde; marifet ehli ise sözlerinde bulur." diyerek ledünnî düşüncelerini hem yetiştirdiği halifeleri hem de telif ettiği eserleriyle çağlar ötesine ulaştırdığını bildirmektedir.

Mısrî'nin telif ettiği eserler, yazıldıkları andan itibaren Halvetiyye başta olmak üzere değişik tarikat çevrelerinde de kabul görmüş, üzerinde çalışmalar yapıldıkça ona ve eserlerine olan ilgi daha da artarak günümüze kadar gelmiştir. Bu çalışmada tanıtımı yapılan *Niyâzî-i Mısrî: Beş Risale* adlı eser de bu minval üzere günümüzde yapılan çalışmalardandır. Eser Mısrî'nin muhtelif konularda kaleme aldığı beş risâlesinden oluşmaktadır. Kitapta sunulan ilk üç risâle, Mısrî'nin en çok okunan ve bugüne kadar defalarca yayınlanan risâlelerindedir. Dördüncü ve beşinci risâleler hakkında ise, Mısrî ve eserleriyle ilgili yapılan, ulaşılabildiğimiz çalışmalarda herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Celâleddîn Abdurrahmân b. Ebu Bekir es-Süyûtî'nin (ö. 911/1505) kaleme almış olduğu Arapça bir risâlenin manzum tercümesinin mensur bir özeti olan bahsi geçen dördüncü risâlenin farklı ifade tarzlarına sahip birçok nüshası kütüphanelerde mevcuttur. Mısrî'ye ait risâlelerin içinde olmasından dolayı ona atfedilmiş olma ihtimali göz önünde bulundurulmakla birlikte, risâlenin sonunda verilen 1095/1684 olan nazımdan nesre tebdil edilme tarihi, 1105/1694 yılında vefat eden Mısrî'nin henüz hayatta olduğu bir döneme denk gelmektedir. Bununla birlikte risâlenin son kısmında Yezid'e lanet okumanın câiz olup olmadığı hakkında bir bahis mevcuttur ki Süyûtî'nin Arapça risâlesine ulaşamadığından, bu kısmın Süyûtî tarafından mı yoksa sonradan mı eklendiği bilinmemektedir. Ancak Kâtip Çelebi, Mısrî'nin yaşadığı dönemde dini cemaatler arasında mevzu bahis olan konuları ve onlar etrafında yapılan tartışma ve münakaşaları anlattığı *Mizânü'l-Hak* adlı eserinde, Muaviye'nin oğlu Yezid'e lanet okunup okunamayacağını o dönemin tartışma konularından biri olduğunu belirtir. Ayrıca Mustafa Aşkar, Mısrî'nin *Risâle-i nefise* adlı risâlesi de dahil olmak üzere birçok eserinde Yezid'e lanet okumanın gerekliliğinden bahsettiğini bildirir. Bundan dolayı bahsettiğimiz dördüncü ve beşinci risâlelerin üzerinde daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir, zira bu risâlelerin Mısrî'nin daha önce çalışılmamış eserlerinden olmaları söz konusudur.

Mısrî'nin burada tanıtılan risâlelerinde değindiği konulara genel olarak bakıldığında; vahdet-i vücûd görüşü temelinde varlık, nefis ve akıl mertebeleri, bütün fiilerin gerçek fâilinin Allah Teâlâ olduğu, Hakk'ın fiili ve bilkuvve şeklinde tecellisi, şariat-tarikat-hakikat

ilişkisi âyet, hadis, kelâm-ı kibar ve şiiirlerden yapılan iktibaslarla açıklanmaktadır. Yayına hazırlanan bu çalışmada, mezkûr risâlelerde geçen bazı tasavvufî terimler ve kullanılan âyetler dipnotlarda açıklanmıştır. Risâleler farklı seviyedeki okuyucuların ihtiyacına karşılık oldukça titiz bir şekilde Latinize edilerek, sadeleştirilmiş haliyle birlikte, özgün metnin de tıpkı basımıyla okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

Funding / Finansman: This research received no external funding. / Bu araştırma herhangi bir dış fon almamıştır.

Conflicts of Interest / Çıkar Çatışması: The authors declare no conflict of interest. / Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Kaynakça

- Aşkar, Mustafa. *Niyâzî-i Mısırî Hayatı, Eserleri, Görüşleri*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2004.
- Gündüz, İrfan. *Tarikatlar ve Silsileleri, Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye*. İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995.
- Kara, Mustafa. "Buhara-Bakü-Bursa: Halvetiyye ve Mısriyye". *Niyâzî-i Mısırî Dönemi ve Tesirleri*. ed. Mustafa Efe vd. 33-44. Bursa: Osmangazi Belediyesi Yayınları, 2019.
- Niyâzî Mısırî. *Niyâzî-i Mısırî Beş Risale*. haz. Oğuzhan Dönmez. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2022.
- Tatçı, Mustafa. "Limni'de Sürgün Bir Velî: Niyâzî-i Mısırî". *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. ed. Ejder Okumuş. 201-229. Eskişehir: Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı Yayınları, 2014.
- Uyar, Gülgün. "Bir Risâle, Bir Türbe, Bir Menkıbe: İmam Süyûti'ye Ait Risâlenin Işığında Çifte Sultanlar Türbesi'ne Bir Bakış". *Osmanlı Araştırmaları XXXIV/II*, 2009, 231-282.